

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

ВИДАВНИЦТВО ПРИСВЯЧЕНЕ НАУЦІ І ПИСЬМЕНСТВУ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОГО НАРОДУ

ВИПОРЯДКУВАВ

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ.

Т О М VIII.

(1895, кн. 4).

MITTHEILUNGEN DES SZEVCZENKO-VEREINES

aus dem Gebiete der Wissenschaften und der ruthenischen Literatur

REDIGIRT VON .

MICHAEL HRUSZEWSKIJ

BAND VIII.

(1895, 4 B.).

У ЛЬВОВІ 1895.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Веднарського.

Miscellanea.

Примітки до тексту Галицько-волинської літописи.

Текст головніших навіть памяток наших, хоч би й літописей, студієвано дуже небагато; сила зостаєть ся в їх місць темних, нерозібраних, хибних. Перед кількадесятю роками емендацією літописних текстів зайняв ся був д. Ламбин, давши кілька добрих поправок. Новійшими часами друкує від часу до часу свої замітки проф. Соболевекій (Чтенія Общ. Нестора т. V, VIII); обоє своїм предметом мали т. зв. Початкову літопись. Добре було-б, коли б їх приклад викликав як найбільше наслідувань. Хто уважно студієвав літописи чи иньші текети наші, певне не до одного текста міг би висловити цікаву увагу, поправку, конектуру; досі се звичайно робило ся лише à propos, десь під текстом студий в ріжних історичних і історично-літературних справах (де й дійсно розкидано немало цікавих уваг), та годилось би, не чекаючи такого випадку, що може й не трапитись, їх осібно, в формі поодиноких уваг подавати, як то звичайно робить ся з текстами класичними.

Тож і я маю замір подавати від часу до часу примітки до текстів, що по дорозі, при студиях, насувають ся. На сей раз подаю кілька уваг до тексту Галицько-Волинської літописи, по виданню 1871 р. (Літопись по Ипатскому списку, Спб.). Що тепер на черзі стоїть потреба нового видання, тож де що з сих „Приміток“ може й для нього придатись.

I.

С. 484 (1208 р.): Свъѣтъ же створиша Игоревичи на бояре Галичкыи, да избьють,¹⁾ и по прилучаю избьени быша; и убьень

¹⁾ В виданню перетинка стоить по *н*, але така інтерпункция здаєть ся мені менш правдоподібною.

же бысть Юрби Витановичъ, Иляя *Щепановичъ*, *инии величии бояре*; *убьено же бысть ихъ числомъ 500*, а инии разбѣгошася.

Слова: Щепановичъ — 500 стоять тільки в Іпатськ. кодексі, в Хлѣбниковськѣм (з Ермолаєвським) та Погодинськѣм їх нема; се дало підставу Костомарову (Монографіи вид. 1872 р. I с. 245) і за ним проф. Дашкевичу (Княженіе Данила Гал. с. 484) уважати сї слова пізнійшою вставкою, бо число 500 здавало ся занадто великим. Не входячи в се останнє питаннє, обмежимось формальною його стороною — чи ті слова належать до літописного тексту?

Слово *Щепановичъ*, певно, було в оригіналі: перед тим (с. 483) літопись так його називає і ледви чи назвала б його инакше. Одначе хоч би хто схотів мати се за вставку, се не переміняє головної справи.

Слова *инии . . . . числомъ 500* належать безперечно до початкового тексту; що їх бракує в пізнійших кодексах, причиною тому був пропуск: в тексті стояло два рази „*инии*“, і око писця перескочило з першого на друге, таким чином слова, що стояли між сими двома „*инии*“, випали, — випадок дуже звичайний. Отже можна критиковати правдоподібність сїєї звістки, але не можна усувати її з тексту.

II.

С. 500 (р. 1226): Данилови же пришедшу ко Мьстиславу с братомъ Василкомъ ко Городьку, и Глѣбъ с нима, и молвящимъ имъ: „пойди, княже, на короля, *по Лохти* ходитъ“, Судиславъ же браняшетъ ему, бѣ бо имѣяшетъ лестъ во сердци своемъ не хотяше бо пагубы королеви, имѣяше бо въ немъ надежу велику: бѣаше бо король изнемоглъся.

Оповідаетъ ся за нахід Угрів на Галичину: король з Перемишля через Звенигород, (не взявши Галича) посунув на Волинь, але — очевидно, як Данило рушив з Володимера, — звідти подав ся назад, мабуть тією ж дорогою, через Звенигород на Перемишль. В усіх виданнях читаєть ся *по Лохти*, і в показчику стоїть: Лохтя річка в Галицькѣм князівстві (в Словнику Барсова, с. 115 — урочище в Галичині).

Такої річки чи урочища одначе досі не відомо; до того слова: *по Лохті* ходитъ виступають наче мотив, стимул до такого нападу. Неясність сього місця спонукала одного з пізнійших писців (т. зв. Ермолаєвського код. — Полное собр. лѣтоп. II с. 166) до поправки: „по волостемъ“.

Я думаю що по лохти повстало з п'лохъ ти, в сучаснім значінню нашім плохий = недужий, не здатний до відпору. Се цілком буде відповідати вищезазначеному контексту, а zarazом буде стояти в згоді і з дальшим: бѣаше бо король изнемоглъся.

III.

На тій же стороні (500) безпосередно по тому: Льстькови же в то время идущу в помощь, Данилови же бранящю ему не помагати королеви, оному наипаче хотящю, Данил(ъ) же и Василко посласта люди своя *къ брату*, не даста ему прити.

В тексті стоить: *къ брату*, але під текстом знаходимо варіант з Хлібниковського (з Єрмолаєвським) та Погодинського кодексів: *къ Бугу*.

Лекція *къ брату* не можлива: Данило був з Васильком, а більше братів у їх не було, также неможливо припустити, щоб мова була за кого з родичів: ніхто з їх до того так не називаєть ся в третій особі. Тим часом лекція *къ Бугу* цілком на місці, бо відповідає географічним обставинам: Данило, не встигши переконати Лешка, зробив диверсію з Городка і тим примусив его вернутись, і король угорський по сьому „иде въ Угры“. При тим з *брату* ледви могло повстати *Бугу*, се lectio difficilior.

IV.

На с. 525 (р. 1240) в славнім оповіданню про боярську анархію читаємо:

Бояре же галичєстии Данила княземъ собѣ называху, а самѣ всю землю держаху; Доброслав же вокняжилъся бѣ и Судьичь, поповъ внукъ, и грабаше всю землю, и вѣшедъ во Бакоту все Понизье прия, безъ княжа поведєния; Григорья же Васильевичъ собѣ горную страну Перемышльскую мышляше одержати; и бысть мятежь великъ въ землѣ и грабежь отъ нихъ.

Головну вагу в сьому епізоді літописець кладе на самовласте двох олігархів боярських — Доброслава і Григорія Васильевича і їх сварку, що дала можливість Данилу й Василькови „ізонмати“ їх і тим дати кінець їх „безаконію“. По літописному тексту для чогось влазить ще третій олігарх — Судьич, попов внук, що не згадуєть ся ні перед тим, ні після того ніде і в сьому оповіданню цілком безпотрібний;

Коли Судьич все Понизє забрав, то трудно припустити, щоб до цієї иншої, а не до його волости мало належати Покуть, а з ним і Коломия, де одначе порядкує Доброслав.

Літописець, докладно означивши, які волости взяли собі два олітархи, нічого не каже за Доброслава, хоч дальше увага власне коло его діяльности зкуплена.

Судьич „грабив усю землю“, значить був найшкодливійший з олітархів, тим часом Данило, кладучи кінець „безаконню“ Доброслава й Григория, нічого ему не робить.

Всі отсі труднощі відпадають, коли будем читати:

Доброслав вокняжилъся *въ Судьич*, поповъ внукъ

без и, уважаючи Доброслава Судьича, попового внука, за одну особу.

Тоді оповідання йде тільки за двох олітархів, з докладним означенням їх володінь і змагань і дальшої долі. Доброслав грабував і так цілу землю, прилучив до того й Понизє, що, властиво, було аннексом галицьким, а нарешті захотів „всю землю одержати“ і почав для того намовляти Данила на Григория; олітарх схотів стати таким майордомом галицьким, та се не вдалось.

Доброслав нам відомий: разом з тимже Григорієм Василевичом згадуєть ся він в нещасливім поході Данила в Київщину 1235 р. (Ип. с. 514—5), коли виступають вони між тими боярами, що показували ніби покору Данилови, а самі безупинно інтригували проти нього; для цієї категорії як найбільше підходила звісна, характерна програма: Данила собі князем називати, а собі всю землю держати. Після розказаного під р. 1240 епизода обидва вони — Доброслав і Григорий вже не виступають: або з свого в'язнення вони не вийшли, або вийшовши, не грали значної ролі. Тепер ми знаємо й генеалогію Доброслава: був він сином суді і внуком попа: письменний попович пішов в княжу службу, дійшов до уряду суді, а сину своєму відкрив дорогу між найвищу аристократію галицьку. Літописець злобно пригадує сьому рарвену его понівський рід.

V.

На с. 549 (р. 1255) оповідаєть ся про похід Данила і Льва на Ятвягів; Лев довідав ся, що їх вожд Стекинт засів в лісі й огордив ся засійками, та й пішов „к оську“.

Ятвеземь вытекъшимъ на нь изо оська, сущи же с нимъ (= Львом) снузници (= кінні) возбѣгоша, Львови же сосѣдшу с коня

одиному и бьющюся с ними крѣпко, видившимъ же имъ (= снузникам), яко Левъ одинъ бьеться с ними (= Ятвягами), навратшася *Малий* на помощь ему, Львови же убодшему сулицю свою въ щитъ его и не могущю ему тулиться, Левъ Стекынѣтя (вар.: Сътинкента) мечемъ уби и брата его прободе мечемъ.

В текстї, як бачимо, читаєть ся *Малий*, і в показчику означено: Малий — вовъ. ятвязьський (даремно сюди же занесено й Мілія бакотського); до такого розуміння чи не понудило те: „убодшему сулицю въ щитъ *его*“, але се „его“ належить до Стекинтя, як видко з контекста. Тим часом при „Малий“ стоїть „навратшася“.

Думаю отже, що треба читати *малии* = малиї = небагато, раусї, так як читало ся в першїм виданню (П. с. л. II с. 191): „малиї“¹⁾, себ то „снузниця“, що втікли були, та вернулись і далї „на коних гоняще“, разом з Львом били Ятвягів.

Таким чином ятвязьський вождь чи князь Малий відпадає, а натомість маємо не численних дружників Льва, що врятували його.

М. Грушевський.

Наданне Оришевському Копистерина та Гайсина.

Недавно видане заслуженим дослідником нашого минулого д. Ол. Яблоновським реєстр „kozaków nizowych zaporoskich i rzecesznych“ 1581 р., під проводом Яна Оришевського, „поручика козаків низових Запорозьких“²⁾, поновляє інтерес до цікавої та мало знаної фігури сього чоловіка, одного з перших урядових вождів козацьких. Як бачимо з оповідання його братанича Мартина Бельского, сей чоловік, „що у козаків був гетьманом немалий час і добре знає ті краї“³⁾, дійсно був обізнаний з українськими відносинами і значінне великої русько-татарської боротьби розумів лїпше від сучасних політиків польських.

Документ, що подаю я тут, представляє його в иньшій ролї — державця українських „пустинь“: король Стефан надає 1577 р. Оришевському, „служебникови“ свому, як названий він в текстї обляти,

¹⁾ А за ним і в виданню Петрушевича — Волинско-Галицкая летопись с. 84.

²⁾ Źródła dziejowe t. XIX р. 154. Що значить rzeceszny — чи не походить від слова rzeczka — козаки з Дніпрового Нязу й з-по-над річок?

³⁾ Kronika M. Bielskiego, вид. Туровського с. 1360.